

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВНИЙ ЗАСІБ ВИРОБНИЦТВА

**ЛИПІНСЬКИЙ Д.Г., МАГІСТРАНТ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Земельні ресурси займають особливе місце серед природних елементів аграрного комплексу і являються природною основою створення матеріальних благ. Функціональні особливості використання землі визначили її важливе місце серед природних ресурсів. Вона є вихідною матеріальною основою добробуту суспільства, просторовим базисом для розміщення продуктивних сил та розселення людей, основою для нормального перебігу відтворювальних процесів усіх факторів економічного зростання – трудових, матеріально-технічних і природних [1].

В нинішніх умовах господарювання значення земельних ресурсів зростає і виходить за межі власне сільського господарства, займаючи домінуюче положення серед факторів розвитку людського суспільства. Земельні ресурси, будучи фактором виробництва, мають ряд специфічних особливостей, які суттєво відрізняють їх від інших факторів виробництва і впливають на економіку сільського господарства. Наукове ведення системи землеробства забезпечує не тільки збереження природної родючості, але і її відтворення.

Особливість землі як засобу виробництва полягає в тому, що земля просторово обмежена. У межах окремих країн земельні ресурси визначаються їх кордонами, а в цілому на планеті – її поверхнею суші. Кількість землі не може бути за бажанням людини збільшено, земля не може бути створена знову на відміну від інших факторів виробництва, кількість яких людина може теоретично необмежено збільшувати або створювати знову.

Земля не може бути замінена будь-яким іншим засобом праці, в той час як інші засоби і предмети праці з розвитком продуктивних сил суспільства замінюються більш досконалішими в технічному відношенні. Землю можна використовувати тільки там, де вона є, її не можна перемістити з одного місця на інше, в той час як використання величезної більшості інших факторів виробництва не пов'язано з постійністю місця [2-4].

---

* Науковий керівник – Зайка С.О., к.е.н., доцент

Відмінності в рівні економічної ефективності та виробничої діяльності виникають внаслідок того, що при рівних вкладеннях праці і коштів на одиницю площі земельні угіддя неоднорідні за своєю природною якістю. Під впливом людини ці відмінності істотно впливають на рівень продуктивності праці, витрати виробництва і, в кінцевому підсумку, на рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції.

Всі засоби праці в процесі їх використання зношуються, зменшують свої корисні властивості і, нарешті, зовсім вибувають. Земля, при правильному обробітку, є вічним фактором виробництва, неухильно підвищуючи свою продуктивність.

Під дією природних факторів материнська родючість землі поступово, протягом тисячоліть перетворилася в ґрунт, придатний для вирощування рослин, тобто здатний давати врожай. Природна родючість ґрунту – це результат тривалого ґрунтоутворювального процесу, під дією природних сил природи - сонця, вітру і води. Природна родючість ґрунту характеризується фізичними, біологічними і хімічними властивостями. Вона існує незалежно від трудової діяльності людини. Від природної родючості, наявності в ґрунті поживних речовин, вологи, їх доступності для сільськогосподарських рослин залежить вихід продукції.

Ґрунтовий покрив землі також є відновлюваним природним ресурсом. Однак, для його відновлення природним шляхом потрібні сотні років, що означає виключення з інтенсивної господарської діяльності масивів із зруйнованим ґрунтовим шаром на декілька років.

Створена в результаті виробничої діяльності людини родючість, називається штучною. Вона залежить від розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, тому неоднакова на різних ступенях розвитку суспільства.

Економічна родючість ґрунту утворює сукупність штучної і природної родючості ґрунту, яка відображає наявні можливості землі продукувати біомасу. Таким чином, основною метою ефективного використання земельних ресурсів є досягнення економічних, екологічних, соціальних та інших потреб суспільства. Взаємозв'язок і узгодженість всіх цих цілей можливі при системному підході до аналізу ефективного використання землі. Комплексний аналіз системи землекористування складається з наступних етапів:

- збір та оформлення еколого-економічної інформації, постановка цілей;
- вибір способів досягнення цілей, тобто альтернатив;

– обрання моделей, роль яких в системному аналізі полягає в тому, щоб оцінити майбутні витрати для кожного варіанта, а також ступінь досягнення результатів;

– визначення критерію, що дозволяє розрахувати величину вартості проведених заходів по відношенню до ефективності отриманих результатів [3].

Земля є територіальною базою розміщення продуктивних сил, головним засобом виробництва в ряді галузей, просторовою базою існування самої людини, тому цілями системи землекористування є задоволення всіх потреб, необхідних для підтримання життєдіяльності людини, соціальної групи, суспільства в цілому, які діляться на два рівня: потреби економіко-екологічні і соціально-економічні. Потреби людини зумовлені біологічними і соціальними чинниками формування людини, які або ґрунтуються, або включають природний елемент. Наявність двох рівнів цілей значною мірою ускладнює як функціональний, так і генетичний аспекти вивчення системи.

Генетичний аспект вивчення системи повинен опиратися на таку важливу особливість системи, як динамічний характер, мінливість розвитку більш високих потреб на базі вже досягнутих.

Дуже важливо з'ясувати ступінь відповідності або невідповідності між сучасним станом всієї економіко-екологічної системи та тими цілями, які повинні бути досягнуті. Це дозволить намітити шляхи реалізації заходів щодо приведення економіко-екологічної системи в стан рівноваги. Здійснивши ці заходи, можна буде приступити до реалізації намічених цілей розвитку системи ефективного землекористування.

Вивчення перспективного розвитку системи має, насамперед, спиратися на відомості з формування перспективних потреб суспільства. Аналіз економіко-екологічного рівня системи раціонального землекористування у процесі задоволення потреб суспільства в земельних ресурсах та охорони навколишнього середовища показує, що ця система повинна відповідати наступним вимогам:

– сприяти всебічному розвитку особистості, суспільства, виробництва;

– бути матеріальною та естетичною передумовою забезпечення безперервного процесу в галузях матеріального виробництва і невиробничої сфери;

– забезпечувати можливу трансформацію безперервно зростаючих потреб суспільства [5].

Під впливом соціально-економічних умов життя формуються потреби людини і, в першу чергу, вони визначаються рівнем розвитку суспільного виробництва і невиробничої сфери. Основою будь-якого виробництва є праця, яка являє собою процес, що відбувається між природою і людиною, у якому людина за допомогою своєї діяльності опосередковує, регулює і контролює обмін речовин між собою і природою. У цьому сенсі земля займає особливе місце, оскільки вона є одночасно і предметом і засобом праці, яка споживається працею в якості речового елемента. Звідси можна зазначити, що земля є одним з найважливіших факторів виробництва, служить базою для розвитку і розміщення всіх галузей народного господарства і є головним засобом виробництва в таких галузях, як сільське господарство, лісове господарство та інші. Необхідність забезпечення ефективності організації раціонального використання землі незаперечна, а виробництво і суспільство створюють умови для функціонування аграрного сектора економіки.

Література.

1. Грищенко О.В. Аналіз забезпеченості підприємств АПК основними засобами виробництва та ефективність їх використання / О.В. Грищенко, С.О. Зайка. - Харків: ХНТУСГ. – 2004. – 13 с.
2. Грідін О.В. Про вдосконалення систем землеробства / О.В. Грідін // Інтенсифікація і сталий розвиток сільськогосподарського виробництва: міжнародна науково-практична конференція молодих учених, аспірантів, магістрів, та студентів, 11-12 квітня 2006 року: матеріали. – 2006. –С. 65-66.
3. Грідін О.В. Продовольча безпека – складова національної безпеки країни / О.В. Грідін, Ю.П. Самойлюк, І.В. Лазаренко // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи: IV Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція, 8-10 квітня 2013 р.: тези доповіді. – 2013. – С. 280-283.
4. Зайка С.О. Аналіз ефективності використання земельних ресурсів / С.О. Зайка, Л.С. Харчевнікова. - Харків: Вид-во «Міськдарук», 2014. – 24 с.
5. Інноваційні ресурсозберігаючі технології: ефективність в умовах різного фінансового стану агроформувань : [монографія] / За ред. професора Г.Є. Мазнева. – Харків: Вид-во «Майдан», 2015. – 592 с.